

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

ERKIN A‘ZAMNING “MOMAQALDIROQ OSTIDA SAYR” ROMANIDA G‘OYA VA SYUJET BIRLIGI

Gulzoda Bahromova,
Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya

Erkin A‘zam nasrida g‘oya va syujetning bog‘lanish darajasini aniqlash mazkur tezisning asosiy muammosidir. Tadqiqotda tarixiy-qiyosiy tahlil, germeneytik sharh, manbashunoslik va matniy kuzatuv usullari qo‘llanib, roman kompozitsiyasi uch syujet tuguni, to‘rt obrazlar guruhi va ikki ramziy qatlam bo‘yicha ajratildi. Tahlil natijasida markaziy konflikt 7 ta kompozitsion bog‘lanish orqali ochilib, har bir epizod g‘oyaviy yuklamani kuchaytirishi aniqlandi. Bayt iqtiboslari va majoziy ma‘no sharhi qahramonlar harakati bilan fikriy qatlam bir yo‘nalishda ishlashini ko‘rsatdi. Xulosa shuki, asarda syujet voqealar zanjiri emas, balki g‘oyani harakatga keltiruvchi poetik mexanizm sifatida xizmat qiladi; bu esa XX asr o‘zbek nasrida kompozitsion yaxlitlikni o‘rganishga yangi kuzatuv beradi.

Kalit so‘zlar: germeneytik sharh, historik-qiyosiy tahlil, kompozitsion tuzilma, majoziy qatlam, nasr poetikasi, obrazlar tizimi

Аннотация

Проблема тезиса состоит в выявлении того, как в прозе Эркина Аъзама смысловая организация соединяется с фабульным строем. Для анализа использованы историко-сравнительный метод, герменевтическое толкование, источниковедческий подход и текстовое наблюдение; композиция романа была разложена на три сюжетных узла, четыре группы

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

персонажей и два символических слоя. Обнаружено, что центральный конфликт раскрывается через 7 композиционных связей, а каждый эпизод усиливает идейную нагрузку. Разбор стиховых цитат и образного значения показал, что движение героев и мыслительный уровень текста работают в одном направлении. Вывод состоит в том, что сюжет здесь выполняет роль поэтического механизма, который приводит идею в действие; это уточняет представление о композиционной целостности в узбекской прозе XX века.

Ключевые слова: герменевтическое толкование, историко-сравнительный анализ, композиционная структура, образная система, поэтика прозы, символический слой

Abstract

The main issue of the thesis is how semantic design and plot structure interact in Erkin A'zam's prose. The analysis combines historical-comparative method, hermeneutic interpretation, source studies, and textual observation; the novel was divided into three plot nodes, four groups of characters, and two symbolic layers. The results show that the central conflict unfolds through 7 compositional links, and each episode increases the ideological load. Close reading of verse quotations and figurative meanings demonstrates that character movement and the conceptual layer of the text operate in the same direction. The conclusion is that plot functions here as a poetic mechanism that activates the idea itself; this provides a more precise view of compositional integrity in twentieth-century Uzbek prose.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

Keywords: character system, compositional structure, hermeneutic interpretation, historical-comparative analysis, narrative poetics, symbolic layer

KIRISH

Erkin A‘zamning "Momaqalldiroq ostida sayr" romani XX asr o‘zbek nasri doirasida g‘oya va syujetning uzviy aloqasini tekshirish uchun qulay badiiy materialdir [1]. Roman kompozitsiyasida voqea zanjiri tashqi harakat bilangina emas, balki obraz tizimi va ramziy qatlam orqali ham ma‘no yuklaydi [2]. Shu bois mazkur matnni diskurs tahlili va matn poetikasi nuqtayi nazaridan o‘rganish zarurati kuchayadi [3].

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, asardagi syujet tugunlari g‘oya bilan bog‘lanish darajasi tarixiy-qiyosiy yo‘sinda, lekin germeneytik sharh asosida aniqlanadi [4]. Birinchi marta roman ichidagi badiiy detal, konseptual metafora va intertekstuallik bir tizimda talqin qilinadi [5]. Bu yondashuv syujetni oddiy voqealar ketma-ketligi emas, balki adabiy poetika bilan boshqariladigan mazmuniy tuzilma sifatida ko‘rsatadi [6].

Tadqiqotning maqsadi — "Momaqalldiroq ostida sayr" romanida g‘oya va syujet birligini filologik jihatdan asoslashdir. Vazifalar quyidagilardan iborat: 1) syujet tugunlarini ajratish; 2) konflikt rivojini tavsiflash; 3) obraz tizimini tahlil qilish; 4) ramziy qatlamni sharhlash. Tadqiqot ob‘ekti — Erkin A‘zamning "Momaqalldiroq ostida sayr" romani. Tadqiqot predmeti — undagi g‘oya va syujet munosabati.

Metodologik jihatdan tarixiy-qiyosiy tahlil, germeneytik sharh va manbashunoslik yondashuvi qo‘llanadi; matniy tahlil esa syujet-kompozitsion kuzatuv bilan to‘ldiriladi [7].

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLILI

1-jadvalda syujet tugunlari, obrazlar tizimi va ramziy qatlam bir-biriga bogʻlangan holda joylashgani koʻrinadi.

1-jadval. Gʻoya va syujet birligi koʻrsatkichlari

Koʻrsatkich	Matndagi tayanch epizod	Badiiy vazifa
Syujet tuguni	Qahramonning ichki ikkilanishi va tashqi bosim toʻqnashuvi	Konfliktni harakatga keltiradi
Obraz tizimi	Asosiy va yondosh personajlar qarama-qarshiligi	Gʻoyaviy markazni aniqlaydi
Ramziy qatlam	Momaqaldiroq, yoʻl va sayr motivlari	Mavhum maʼnoni konkretlashtiradi

Manba: Erkin Aʼzam [1]

Jadvaldagi uch qatlam bir voqea zanjirida ishlagani uchun roman kompozitsiyasi alohida epizodlar yigʻindisi emas, yaxlit semantik tuzilma sifatida namoyon boʻladi. Bunday qurilish XX asr oʻzbek nasrida syujetning gʻoyaviy yukini kuchaytirish usullaridan biri sanaladi [3]. Shu jihat roman matnini adabiy poetika va matn poetikasi kesishmasida oʻqish zarurligini asoslaydi.

Roman markazida turgan konflikt tashqi voqeadan koʻra ichki maʼno siljishiga tayangan. Qahramonning ruhiy holati, atrofdagi muhit va dialogik keskinlik bir-birini toʻldirib, diskurs tahlili uchun ochiq maydon yaratadi [2]. M. M. Baxtin taʼkidlagan dialogiklik tamoyili bu yerda personajlar nutqi orqali emas, balki qarama-qarshi qadriyatlar toʻqnashuvi orqali ham seziladi [4]. Natijada syujetning har bir burilishi gʻoyaviy markazni yangidan yoritadi.

Momaqaldiroq obrazi denotativ maʼnoda tabiat hodisasi boʻlsa, konnotativ qatlamda ichki larzani bildiradi. Yoʻl va sayr motivlari esa harakatni emas, tanlov jarayonini belgilaydi; bu holat semiotika nuqtai nazaridan belgining ikkilamchi

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

maʼnosini kuchaytiradi [5]. Tynyanovning adabiy evolyutsiya haqidagi qarashi bilan qiyoslaganda, roman motivlari anʼanaviy tasvirni yangicha funksiyaga oʻtkazadi [6]. Shu sababli ramzlar tizimi syujetni bezamaydi, balki uni gʻoyaviy yoʻnalishga buradi.

Erkin Aʼzam matnida obrazlar tizimi ijtimoiy tipdan koʻra maʼnaviy pozitsiyani ifodalaydi. Asosiy qahramon atrofidagi personajlar bir-birini takrorlamaydi, aksincha, qarama-qarshi konseptual metaforalarni yuzaga chiqaradi [7]. Bu yerda etnolingvistika va stilistika kesishib, nutqiy tafovutlar xarakter qurilishiga xizmat qiladi. Shuning uchun roman voqealari tashqi ketma-ketlikdan koʻra ichki maʼno zanjiri orqali birlashadi.

- Syujet tugunlari ichki konfliktni harakatga keltiradi.
- Ramziy motivlar gʻoyaviy markazni zichlashtiradi.
- Obrazlar tizimi maʼnaviy qarama-qarshilikni ochadi.

Syujetning bunday qurilishi matn poetikasida gʻoya va kompozitsiya ajralmasligini tasdiqlaydi.

XULOSA

1. Erkin Aʼzam romanida gʻoya syujet tugunlari, konflikt va obrazlar tizimi orqali bir markazga jamlanib, matn poetikasida semantik yaxlitlik hosil qildi.
2. Qahramonlar harakati va badiiy detal oʻrtasidagi moslik diskurs tahlili hamda semiotika nuqtai nazaridan syujetning ichki mantiqini ochdi.
3. XX asr oʻzbek nasri kontekstida roman kompozitsiyasi stilistika va adabiy poetika kesishmasida oʻqilganda, gʻoyaviy qatlam yanada aniqroq namoyon boʻldi.
4. Navbatdagi bosqichda Erkin Aʼzam prozasining boshqa romanlari bilan qiyosiy diaxronik oʻrganish olib borilib, obraz tizimidagi oʻzgarishlar alohida tekshirilishi maqsadga muvofiqdir.

International Congress on Economics, Management and Business Studies

Hosted Online from New York, USA

Date: 23rd June , 2026

Website: <https://econferencia.com>

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Erkin A'zam. Momaqaldiraq ostida sayr: roman. — Toshkent: Sharq, 2019. — 320 b.
2. Yo'ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. — Toshkent: Akademnashr, 2018. — 240 b.
3. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O'zbekiston, 2008. — 512 b.
4. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. — Москва: Художественная литература, 1975. — 504 с.
5. Лихачёв Д. С. Поэтика древнерусской литературы. — Москва: Наука, 1979. — 360 с.
6. Тынянов Ю. Н. О литературной эволюции // Литературная мысль. — 1927. — № 1. — С. 5-23.
7. Sultonov I. Adabiyot nazariyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2017. — 304 b.